

Πειραιϊκό Ορόσημο

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
«ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
Αριθμός Λόγου
1483

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2009
ΤΕΥΧΟΣ 26

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 5702

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου

“ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς

Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς, Τηλ. 210-4060000

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

(Ακτή Μοντσοπούλου 44, 185 36 Πειραιάς Τηλ.: 210-4533435)

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΤΗΛ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

Διανέμεται ΔΩΡΕΑΝ

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή (ολική, μερική, περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή απόδοσης) του περιεχομένου του περιοδικού με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογραφήσεως ή άλλο), χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ
Γ΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΟΥΤΑΣ
ΟΙΚΟΝ. ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ:	ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ
ΥΠΕΥΘ. ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	
& ΔΗΜΟΣ. ΣΧΕΣΕΩΝ:	ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ:	ΜΙΧΑΛΗΣ ΒΛΑΜΟΣ
	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΡΑΚΑΝΗΣ
	ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΛΙΕΡΗ
	ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Ετήσιες συνδρομές Μελών και πάσης φύσεως έκτακτες οικονομικές εισφορές Μελών και Φίλων του Συλλόγου μπορούν να κατατεθούν και στο Λογαριασμό 071/296045-13 της Εθνικής Τράπεζας

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

*Ο ναός με το λατρευτικό άγαλμα της Μητέρας
των Θεών από το Μοσχάτο
(Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά)*

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Η Δημοτική Αρχή και η κατασκευαστική εταιρεία, η οποία έχει αναλάβει τις εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του Δημοτικού Θεάτρου διαβεβαιώνουν ότι προς το τέλος του 2010 το Δημοτικό Θέατρο θα μπορεί και πάλι να λειτουργήσει. Εν τω μεταξύ η Δημοτική Αρχή εγκαίρως προχωρεί στον σχεδιασμό για την καλύτερη δυνατή καλλιτεχνική αξιοποίηση του Θεάτρου μετά την αποπεράτωση των έργων για την αποκατάστασή του. Και το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η συγκρότηση Επιτροπής προσωπικοτήτων για τη μελέτη του όλου θέματος, τα μέλη της οποίας παρουσίασε ο Δήμαρχος κ. Παναγιώτης Φασούλας σε ειδική εκδήλωση στο Δημαρχείο, στις 27 Μαρτίου 2009. “Πιστεύω - τόνισε, μεταξύ άλλων, στη σύντομη ομιλία του, ο κ. δήμαρχος - ότι η θεατρική τέχνη είναι διαφορετική από την πολιτική τέχνη. Δεν είμαστε όλοι για όλα. Γι’ αυτό και αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε αυτή την Επιτροπή. Αποτελείται από ανθρώπους της τέχνης και του πολιτισμού, που στη συνέχεια θα πλαισιωθεί και από άλλους παράγοντες, ώστε έγκαιρα να σχεδιάσει την οργανωτική δομή που θα πρέπει να έχει ο φορέας του νέου Δημοτικού Θεάτρου. Παράλληλα θα αρχίσουν να σχεδιάζουν και το πρόγραμμα του Θεάτρου. Στόχος μας είναι να είμαστε πανέτοιμοι το 2010, που φιλοδοξούμε να μας παραδοθεί το Δημοτικό Θέατρο. Επίσης σύντομα θα πραγματοποιήσουμε Διεθνές Συνέδριο με τη συμμετοχή ανθρώπων του θεάτρου και του πολιτισμού για να ανταλλάξουμε απόψεις, να ακούσουμε θέσεις. Να μάθουμε από τις εμπειρίες τους, ώστε το Δημοτικό Θέατρο να παίξει τον ρόλο του όχι μόνο στον “μικρόκοσμο” της πατρίδας μας αλλά και να παρέμβει στο πολιτιστικό “γίγνεσθαι” της Ευρώπης και του κόσμου...”.

• ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ που συγκρότησε η Δημοτική Αρχή μετέχουν οι εξής:

1. Μάνος Περάκης αρχιτέκτονας, με σπουδαία δραστηριότητα στη μελέτη και κατασκευή θεατρικών κτιρίων.
2. Βασίλης Βασιλικός, συγγραφέας.
3. Γιάννης Σακελλαράκης, αρχαιολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου.
4. Βάσω Παπαντωνίου, διάσημη υψίφωνος.
5. Δημήτρης Παπαδημητρίου, συνθέτης.
6. Γιώργος Κουρουπός Διευθυντής Ορχήστρας Χρωμάτων.
7. Τάκης Δέγλερης, Δικηγόρος και συγγραφέας.
8. Τζέννη Γλου, έμπορος.
9. Βίκη Σκλαβενίτη, μουσικός.
10. Πλάτων Μαυρομούστακος, κριτικός Τέχνης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Θεατρικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών.

• ΒΕΒΑΙΩΣ ορισμένα από τα μέλη της Επιτροπής διαθέτουν και γνώσεις και πείρα, ώστε να μπορέσουν να συμβάλουν στην προσπάθεια για τη μελλοντική καλλιτεχνική αξιοποίηση του θεάτρου, με τη σύσταση - όπως διαφαίνεται - ενός αυτόνομου οργανισμού που θα αναλάβει την ευθύνη και τη διαχείριση της λειτουργίας του. Αλλά ο πνευματικός και καλλιτεχνικός κόσμος του τόπου έχει ήδη εκφράσει την πικρία του διότι στην Επιτροπή δεν μετέχει εκπρόσωπος των τοπικών πολιτιστικών φορέων ή, μεμονωμένα, ένας εκ των αξιολογών λογοτεχνών και καλλιτεχνών που διαμένουν μόνιμως στον Πειραιά. Και η πικρία είναι δικαιολογημένη διότι - όπως τονίζεται - “ο πνευματικός και καλλιτεχνικός κόσμος της πόλης μας έχει προσφέρει - και εξακολουθεί να προσφέρει - πολλά στη διαμόρφωση του τοπικού μας πολιτισμού”.

Χ.

Η ΑΠΟΨΗ ΜΑΣ

Το νέο ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας - Αττικής

ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Προέδρον του Συλλόχου

[Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά]

Δριν από ένα μήνα περίπου, ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ κ. Γ. Σουφλιάς ανακοίνωσε το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας - Αττικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη - όπως είπε -, για τα προσεχή 20 έτη.

Η βαρύτητα ενός τέτοιου σχεδίου είναι προφανής. Πρόκειται για μια στρατηγική πρόταση, για την ανάπτυξη όλης της Αττικής και για την πολεοδομική της αναμόρφωση.

Ο κ. Σουφλιάς έθεσε περιθώριο μέχρι τέλη Σεπτεμβρίου για κοινωνική διαβούλευση. Στο διάστημα αυτό μπορούν να διατυπωθούν ενστάσεις ή και νέες προτάσεις.

Θεωρώ ότι είναι μιά ευκαιρία για τον Πειραιά, όλοι οι κοινωνικοί φορείς και η Τοπική Αυτοδιοίκηση να καταλήξουν σε ενιαίες προτάσεις για την πόλη. Το κείμενο αυτό 102 σελίδων απαιτεί ενδελεχή μελέτη από όλους όσους έχουν ενδιαφέρον για την πόλη.

Από μια πρώτη ανάγνωση, θα διαπιστώσει κανείς ότι αρκετά τμήματά του αφορούν τον Πειραιά, πράγμα θετικό:

- Ο Πειραιάς αντιμετωπίζεται πλέον ως μητροπολιτική περιοχή, με όλες τις θετικές συνέπειες που μπορεί να έχει αυτός ο χαρακτηρισμός.

- Υπερτοπικά διαδημοτικά κέντρα χαρακτηρίζει τη Δραπετσώνα, τη Νίκαια, τον Κορυδαλλό, το Μοσχάτο και τον Άγιο Ιωάννη Ρέντη.

- Αναπτυξιακό άξονα διεθνούς και εθνικής εμβέλειας ορίζει την περιοχή του Επιβατικού Λιμένα, Κέντρου Πειραιά, γηπέδου Καραϊσκάκη, Φαληρικού όρμου, ΣΕΦ, περιοχή Ιπποδρόμου - Συγγρού - Κηφισίας - Μαρούσι.

- Αναπτυξιακό άξονα μητροπολιτικής ακτινοβολίας σημειώνει τον άξονα θαλάσσιου μετώπου από τον Φαληρικό όρμο μέ-

χρι τη Βουλιαγμένη και τον άξονα της οδού Πειραιώς με έμφαση στις πολιτιστικές λειτουργίες.

- Την κεντρική περιοχή του Πειραιά με την ευρύτερη περιοχή του λιμανιού την εντάσσει στους πόλους διεθνούς και εθνικής εμβέλειας με έμφαση στις μεταφορές και τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις. Στους άξονες αυτούς εναρμονίζονται οι χρήσεις γης, προωθούνται προγράμματα στρατηγικών παρεμβάσεων, χωροθετούνται ε-

*Είναι προφανής η βαρύτητα
ενός τέτοιου σχεδίου,
ιδιαίτερα για τον Πειραιά και
πρέπει η Τοπική
Αυτοδιοίκηση και οι
συλλογικοί φορείς να το
μελετήσουν και να
υποβάλουν εγκαίρως τις
προτάσεις τους*

γκαταστάσεις διοικητικών, κοινωφελών και πολιτιστικών υποδομών μητροπολιτικού επιπέδου κ.α.

- Προωθεί αναπλάσεις σ' ένα ευρύτερο φάσμα δράσεων και ενισχύει ένα τόξο πρασίνου στο οποίο εντάσσεται και το αστικό πράσινο και όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα ιστορικά μνημεία. Ειδικότερα στις αναπλάσεις μητροπολιτικού χαρακτήρα εντάσσει την περιοχή Καραϊσκάκη - Αγ. Διονυσίου.

- Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων (επέκταση

ανασκαφών, συντήρηση, σήμανση και ενημέρωση πολιτών, ένταξή τους σε ζώνες περιπάτου και αναψυχής, αναμόρφωση κτιρίων που βρίσκονται κοντά και γύρω από τους αρχαιολογικούς χώρους κ.α. Όλα αυτά ονομάζονται προγράμματα μητροπολιτικής σημασίας).

- Προωθείται πρόγραμμα σύνδεσης των ιστορικών κέντρων Αθήνας - Πειραιά (Μακρών Τειχών - οδού Πειραιώς) με την ανάδειξη των δειγμάτων βιομηχανικής αρχιτεκτονικής.

- Σημαντικό οδικό έργο για τον Πειραιά χαρακτηρίζει τη λεωφόρο που συνδέει το Ν. Φάληρο - Λιμάνι - Λ. Σχιστού.

- Προβλέπει ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης Δραπετσώνας - Κερατσινίου που να αναδεικνύει τον διεθνή ρόλο του λιμένα. Επίσης μερική ή ολική πεζοδρόμηση των ακτών Θεμιστοκλέους, Μουτσοπούλου, Κουντουριώτου και Β. Γεωργίου, ανάπλαση των πλατειών Τερψιθέας, Κοραή, Ωρολογίου, ανάδειξη των αρχαίων τειχών, ενώ οργανώνεται το Αρχαιολογικό Πάρκο και ο περίπατος της Πειραιϊκής.

- Τέλος, προβλέπει ενοποίηση του ιστορικού κέντρου - Δημοτικού Θεάτρου - Πασαλιμανιού μέσω Ακτής Κουντουριώτου, Μικρολίμανου, Καστέλλας, ακτής Δηλαβέρη, μεγάλο παραλιακό περίπατο, στο Ιστορικό κέντρο Πειραιά μέχρι την Εσπλανάδα και Πάρκο Ναυτικής Παράδοσης.

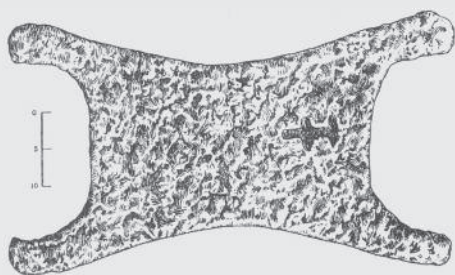
Στα πλαίσια ενός μικρού άρθρου, πιθανόν όλα αυτά να είναι αποσπασματικά, αλλά πιστεύω ότι έπρεπε να τα παρουσιάσουμε για να πάρουμε μια εικόνα για το πώς εντάσσεται ο Πειραιάς στο Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο. Ο Σύλλογός μας, στα πλαίσια της συζήτησης, θα επαναφέρει πιο συγκεκριμένα τις προτάσεις του για το Μουσείο και τους αρχαιολογικούς χώρους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

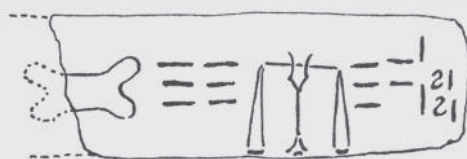
ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
 Αρχαιολόγου - Τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

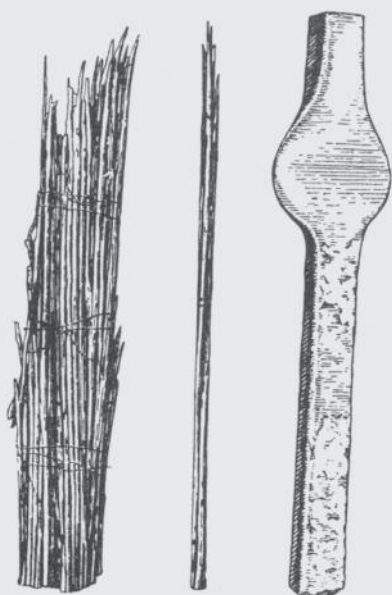
1

Τάλαντον χαλκού από τις Μυκήνες

2

Πήλινη πινακίδα από το ανάκτορο της Κνωσού

3

Σιδερένιοι οβελοί και ράβδος από το Ηραίο του Άργους

Σαφής αφιέρωση του σημερινού άρθρου στην ιστορία του νομίσματος δεν έχει ως αφορμή την τρέχουσα οικονομική κρίση. Το νόμισμα, στο οποίο ήδη είχαμε την ευκαιρία να αναφερθούμε παλαιότερα μιλώντας για τη συμβολή της αρχαιολογίας στην ιστορία, είναι ένα μοναδικό ιστορικό ντοκουμέντο, ικανό με την κατάλληλη προσέγγιση να μας αποκαλύψει άγνωστες πλευρές της πολιτικής, της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής της αρχαιότητας και συχνά ένα έργο τέχνης, ακόμη και (στη ρωμαϊκή εποχή) μια εικονογραφημένη εγκυκλοπαίδεια.

Με εξαίρεση ίσως κάποιους -σπάνιους- ιδεολόγους, δυσκολεύεται να φανταστεί κανείς σήμερα ένα κόσμο χωρίς χρήμα. Από την άλλη πλευρά η απόλυτα εκχρηματισμένη οικονομία μάς έχει συνηθίσει σε μια αφηρημένη έννοια του νομίσματος, το οποίο ταυτίζεται ουσιαστικά με το χαρτονόμισμα, μια επιταγή έναντι μιας αξίας "πληρωτέας άμα τη εμφανίσει", που κάπου αλλού βρίσκεται, όχι στην τσέπη μας. Στις πολύ παλιές εποχές της απόλυτης αμεσότητας και των περιορισμένων αναγκών την κυρίαρχη μορφή στις οικονομικές συναλλαγές αποτελούσε (όπως και σήμερα ακόμη σε κάποιες πρωτόγονες κοινωνίες ή κάτω από ανώμαλες συνθήκες) η ανταλλαγή των προϊόντων και των υπηρεσιών. Με την επέκταση των συναλλαγών πέρα από το στενό ορίζοντα των μικρών αγροτικών κοινοτήτων, η ανάγκη για την καθιέρωση ενός κοινά αποδεκτού σταθερού της αξίας των πραγμάτων οδήγησε στην επιλογή ενός εμπορεύματος με σταθερή αξία σαν βάση των συναλλαγών: μια τέτοια αξία ευρύτατα διαδεδομένη ήταν τα βόδια και πρόβατα. Ακόμα στον Όμηρο, ο πλούσιος είναι "πολύβουττης". Ωστόσο, όπως αφήνει να εννοηθεί η ιστορία (Ιλιάδα Ζ 236) του Γλαύκου, ο οποίος στον ενθουσιασμό του ανταλλάσσει τη χρυσή πανοπλία του που αξίζει 100 βόδια με τη χάλκινη αξίας μόλις 9 βοδιών του Διομήδη, ο χρυσός, χάρη στη σπανιότητά, τη μαγική λάμψη και την αφθαρσία του, είχε ήδη τότε επιβληθεί ως το κατεχοχόν μέσο εκτίμησης της αξίας και αποθησαύρισης (με διαφορές μορφές: αγγεία, κοσμήματα, όπλα κλπ) του πλεονάσματος της γεωργικής παραγωγής που συσσωρεύονταν στα παλάτια της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, των "πολυχρύσων" Μυκηνών αλλά και των μικρότερων ηγεμόνων. Η δυνατότητα υποδιαίρεσης των πολύτιμων μετάλλων σε μικρότερες αξίες, η ευκολία μεταφοράς και φύλαξης λόγω του μικρού όγκου, προσέφεραν εξ άλλου σημαντικά πρακτικά πλεονεκτήματα για τις συναλλαγές σε σχέση με τα βόδια ή τα πρόβατα. Ο χρυσός (σε άλλες περιοχές το ασήμι ή ένα φυσικό κράμα των δύο, το ήλεκτρον) και το κατεχοχόν χρηστικό μέταλλο της εποχής, ο χαλκός, θα αποτελέσουν, συνεπώς πολύ νωρίς, την πρώτη μορφή του νομίσματος την οποία και θα διατηρήσουν έκτοτε. Το τάλαντο, η αξία του βοδιού, μεταφράζεται τώρα σε ένα κομμάτι (με μορφή δακτυλιδιού ή βέργας) χρυσού περίπου 8,5 γρ. (είναι το βάρος του βαβυλωνιακού σίγλου, του δαρεικού, του αττικού αργυρού διδράχμου όπως και σήμερα της αγγλικής χρυσής λίρας) ή σε μια πλίνθο χαλκού, συνήθως χυμένης σε σχήμα πελδέκως ή ενός τομαριού βοδιού (εικ. 1), με βάρος που ποικίλλει ανάλογα με την κατά τόπους αγοραστική δύναμη του χαλκού από 25,5 (στην Ελλάδα) έως 37 κιλά (στην Κύπρο, όπου το μέταλλο βρίσκεται σε αφθονία). Παράλληλα δημιουργείται για την εξυπηρέτηση του εμπορίου ως υποδαίρεση του ταλάντου η μνά των 425- 500 γρ., η οποία θα διατηρηθεί κι αυτή έως τις μέρες μας (pound, Pfund). Κατά τις συναλλαγές ή κατά την κατάθεση στην τράπεζα (σαν τέτοια λειτουργεί στην Ανατολή το βασιλικό ή ιερό θησαυροφυλάκειο), το νόμισμα ζυγίζεται. Έτσι, σε μια πήλινη πινακίδα της Κνωσού, ο Έβανς, αναγνώριζε το πιστοποιητικό της κατάθεσης 60 πλίνθων (ταλάντων), δίπλα στα οποία ο λογιστής σημείωσε το πραγματικό βάρος τους (μια

ζυγαριά και τον αριθμό 521/2). (εικ.2)

Στον ανήσυχο κόσμο που ακολούθησε την καταστροφή των ανακτόρων της περιόδου του χαλκού, η σταδιακή αύξηση των ιδιωτικών εμπορικών συναλλαγών σε διεθνή κλίμακα επιβάλλει συχνά την επικύρωση του βάρους και της γνησιότητας του μετάλλου με την πρόχειρη σφραγισή του με κάποιο σημάδι, από τον ιδιοκτήτη. Τα πρώτα νομίσματα, με επίσημη, κρατική σφραγίδα κόπηκαν τον 7ο αι.π.Χ. από τους εξελληνισμένους βασιλιάδες της Λυδίας που γνωρίζουμε από τον Ηρόδοτο, και είχαν ως σκοπό την εξυπηρέτηση του ιωνικού εμπορίου. Ήταν από ήλεκτρο (λευκόχρυσο, ένα κράμα χρυσού και αργύρου που βρίσκεται σε φυσική κατάσταση στη Λυδία). Εφεραν το βασιλικό έμβλημα, το μπροστινό μέρος ενός λιονταριού και αργότερα το όνομα του βασιλιά. Στους Λυδούς αποδίδεται και η εισαγωγή του διμεταλλικού συστήματος που γνωρίζουμε από την Περσία (οι χρυσοί *δαρεικοί* και αργυροί *σίγλοι* = σεκέλ). Τη Λυδία μιμήθηκαν γρήγορα τα μεγάλα κέντρα της Ιωνίας, κόβοντας νομίσματα από ήλεκτρο με τα εμβλήματά τους στην εμπρόσθια όψη: Η Μίλητος με το καθισμένο λιοντάρι που γυρίζει το κεφάλι, η Εφεσος με τη μέλισσα, η Φώκεια με τη φώκια (το πρώτο "λαλούν" σύμβολο στην ιστορία), η Χίος με τη σφίγγα, η Σάμος με την κεφαλή της λεοντής, η Κύζικος με τον τόνο, εμβλήματα που θα συνοδεύσουν τη νομισματοκοπία των πόλεων αυτών έως τη ρωμαϊκή εποχή.

Στην Πελοπόννησο, όπου ούτε χρυσός υπήρχε ούτε ήλεκτρον, ως μέτρο χρησιμοποιήθηκε αρχικά (η παράδοση διατηρείται στη συνέχεια για ιδεολογικούς λόγους στη Σπάρτη) ο σίδηρος, με τη μορφή ενός χρηστικού αντικειμένου, της σιδερένιας σούβλας. Οι 6 σιδερένιες σούβλες (οβελοί ή οβολοί) που κλείνει η χούφτα (η δράξ), αποτέλεσαν τη δραχμή (εικ.3). Η ανάγκη για ένα πιο εύχρηστο μέσο ανταλλαγής θα οδηγήσει εν τούτοις σύντομα και εδώ, ίσως ήδη μέσα στον 7ο αι.π.Χ. (όπως σήμερα πιστεύεται γύρω στα 570 π.Χ.), στην κοπή από την κατεχοχήν εμπορική πόλη της Αίγινας, του πρώτου αργυρού νομίσματος, που η παράδοση αποδίδει στο Φειδώνα, το σχεδόν μυθικό βασιλιά του Άργους και κυριάρχη της Αμφικτυονίας της Καλαυρίας, στην οποία ανήκε η Αίγινα. Ο φειδώνιος στατήρας (το αιγινήτειο διδράχμον), με έμβλημα μπροστά την-ταιριαστή σε μια θαλασσοκράτειρα πόλη-θαλάσσια χελώνα, βασίζεται σε μια σταθερή σχέση σιδήρου προς άργυρο, που υπολογίζεται σε 400 προς 1 (δηλαδή μια φειδώνια δραχμή = 6.03 γρ. ασήμι ή 6 σιδερένιοι οβελοί συνολικού βάρους 2.418γρ.). Την Αίγινα ακολούθησαν σύντομα (υιοθετώντας αρχικά και τον αιγινήτικο κανόνα) η Κόρινθος με έμβλημα τον Πήγασο και το αρχικό της πόλης) και άλλες πόλεις της Πελοποννήσου, της Βοιωτίας, των Κυκλάδων και της Ρόδου καθώς και η Αθήνα, η οποία σύντομα θα εγκαταλείψει τον αιγινήτικο σταθμητικό κανόνα χάριν του ελαφρότερου "ευβοϊκού" (100 δρχ στη μυκηναϊκή/ευβοϊκή μνά των 425 κιλών), ενώ λίγο μετά (σίγουρα από τον 6ο αι.) η Χίος, όπως και η Σάμος αρχίζουν να κόβουν και αυτές ασημένια διδράχμα, με βάρος όμως 7,87 γρ. (έτσι ώστε 18 να έχουν αγοραστική αξία αντίστοιχη αυτής του στατήρα ηλεκτρον (βάρους 14,1 γρ.) της Μιλήτου). (εικ. 4). Ενα χάος (ανάλογο αυτού της Ευρώπης πριν από το Ευρώ) πρέπει να επικρατούσε στο Αιγαίο του 6ου αι, ανάμεσα στους διάφορους σταθμητικούς κανόνες, το Λυδο-Μιλησιακό, το Χιακό, τον Αιγινήτικο κλπ., που οι έμποροι αντιμετώπιζαν με την αναγωγή στην παλαιά μυκηναϊκή μονάδα βάρους, τη μνά των 425 κιλών, στην οποία αντιστοιχούσαν 54 χιακά, 50 ευβοϊκά, 45 θρακικά, 35 αιγινήτικα και 30 λυδο-μιλησιακά διδράχμα.

Ακόμα μεγαλύτερος, χαρακτηριστικός της δυναμικής της ελληνικής πόλης, ήταν ο αριθμός των νομισματοκοπειών. Για κάθε μία από τις πάνω από 100 ελληνικές πόλεις-κράτη η κοπή του νομίσματος είναι το σύμβολο της ανεξαρτησίας, ο τύπος του (όπως όλες τις μορφές του ελληνικού πολιτισμού), η έκφραση της προσωπικότητας της, της θρησκευτικής και πολιτικής παράδοσης, της ιστορίας και της οικονομίας της, των φιλοδοξιών και των περιπετειών της. Μέσα από τα εμβλήματα και τις παραστάσεις που -από το τέλος του 6ου αι. π.Χ. καλύπτουν και τις δύο όψεις του νομίσματος- μεταφέρεται το πολιτικό μήνυμα της θεμελιωμένης στο μύθο και στη θέληση των πολιτών ελεύθερης ύπαρξης της πόλης. Την κύρια θέση καταλαμβάνει συνήθως η πολιούχος θεότητα, όπως π.χ. στην Αθήνα και την Κόρινθο η Αθηνά, στο Άργος η Ηρα, στους Δελφούς, στη Δήλο, τη Μυτιλήνη και την Αμφίπολη ο Απόλλων, στην Ολυμπία ο Ζεύς (στην Κυρήνη ο Ζεύς Άμμων), στην Ποτεΐδαια και την Ποσειδωνία ο Ποσειδών, στον Αίνο ο Ερμής, στην Ικαρία η Άρτεμις, στη Ρόδο ο Ήλιος, που συμπληρώνουν στον οπισθότυπο ή αντικαθιστούν τα σύμβολά της (η γλαύκα της Αθηνάς στην Αθήνα, η λύρα και ο τρίπους του Απόλλωνα στη Δήλο, τους Δελφούς τον Κρότωνα κ.α., ο αετός ή ο κεραυνός του Δία στην Ολυμπία κ.ο.κ.). Την ίδια θέση κατέχουν αλλού οι ήρωες (ήρωες οικιστές ή πανελλήνιοι, ο Ηρακλής στη Θάσο και στη Θήβα, ο Τάρας πάνω στο δελφίνι στον Τάραντα, η πηγή

Αργυρά νομίσματα Αίγινας (διδράχμο, δραχμή, οβολός), Άργους, Κόρινθος και Αθηνών (πρώτο μισό 6ου αι.)

Στατήρες Ιμέρας, Σικελικής Νάξου και Ζάγκλης (Ρηγίου), 6ου αι.

7 - 7α Στατήρες (διδράχμα) Μ. Ελλάδος: πάνω Κρότων, Κύβρις, Μεταπόντιο, Κάτω: Καυλωνία, Τάρας, Ποσειδωνία (520-510 π.Χ.)

8

Τετράδραχμο Ακάνθου (με παράσταση λιονταριού που σπαράσσει ταύρο), Λητής, δραχμή Θάσου και θρακικό δεκάδραχμο φύλου (60ς αι.)

11

Αιγινήτικος στατήρας (δίδραχμο) αρχές 4ου αι.

12

Χιώτικος στατήρας, σφίγγα και αμφορέας (μέσα 5ου αι.)

13

Αθηναϊκό τετράδραχμο του τέλους του 6ου αι.

9

Στατήρες (δίδραχμα) του Κοινού των Βοιωτών. Πίσω τα αρχικά των πόλεων: Τ(ανάγρα), Η(αλιάρτος), Α(υλός), Φ(αραί), Θ(ήβαι) 6ος αι.

10α

Δεκάδραχμο Συρακουσών, αναμνηστικό της νίκης επί των Καρχηδονίων, 479 π.Χ.

10β

Δίδραχμο Ολυμπίας: αετός / Νίκη, 480 π.Χ.

14

Αθηναϊκό δεκάδραχμο γύρω στο 480 π.Χ.

Αρέθουσα στις Συρακούσες, ή οι θεϊκοί ποταμοί της Κατάνης, της Γέλας και του Σελινούντα) και οι αναφορές στη μυθολογία της πόλης (όπως ο Πήγασος που κρατά τη θέση του ως εμπροσθότυπος στο νόμισμα της Κορίνθου, ο λύκος στο νόμισμα του Αργούς, ο Μινώταυρος και ο Λαβύρινθος στα νομίσματα της Κνωσού και η Ευρώπη σε εκείνα της Γόρτυνας). Αρχαιότεστες είναι και οι άμεσες αναφορές στο όνομα της πόλης (τα λαλούντα σύμβολα): η φώκια -που αναφέραμε ήδη- στα νομίσματα της Φώκαιας, ο πετεινός της Καρύστου και της Ιμέρας, ο αετός του Ακράγαντα, το κυδώνι της Μήλου, το ρόδον της Ρόδου, ή στο φυσικό περιβάλλον της: Το δρεπάνι (δάγκλη) με το δελφίνι αναπαράγει το σχήμα του λιμανιού της πόλης Ζάγκλης, πρώτο όνομα της σικελικής Μεσσήνης. **(εικ. 5)** Ο βάτραχος στα νομίσματα της Σερίφου θυμίζει τα βατραχάκια που πλημμυρίζουν ακόμα τα λιβάδια της, ενώ τα δελφίνια στα νομίσματα της Θήρας και άλλων πόλεων, το χταπόδι της Ερέτριας (που δίνει αφορμή στον Θεμιστοκλή για κακεντρεχή σχόλια σε βάρος των Ερετριέων) **(εικ. 6)**, ο κάβουρας της Κώ μεταφέρουν στο μέταλλο κάτι από τη θαλασσινή αύρα που τις περιβάλλει. Συχνές είναι οι αναφορές στην οικονομία της πόλης. Το στάχυ στα νομίσματα του Μεταποντίου, ο ταύρος σε εκείνα της γειτονικής Σύβαρης δηλώνουν την αγροτική βάση της ευημερίας των αποικιακών πόλεων της Μεγάλης Ελλάδος, όπως το σίλφιο το μονοπώλιο και την πηγή πλούτου της Κυρήνης, ο τόνος τον αλιευτικό πλούτο της Κυζίκου. Το ίδιο νόημα έχουν στην κυρίως Ελλάδα, οι αγελάδες της Εύβοϊκής (Ερέτρια, στην Κάρυστο μαζί με το μοσχαράκι) και τα άλογα της Θεσσαλικής (Λάρισα) νομισματοκοπίας. Πόλεις με παράδοση στην αμπελουργία έχουν συχνά ως έμβλημα το Διόνυσο (όπως η Νάξος και η ομώνυμη σικελική αποικία της, Μένδη), ή μόνο τον κάνθαρο (Νάξος, Αρκεσίνη Αμοργού), έναν αμφορέα (Καρθαία) ή ένα τσαμπί σταφύλι (Μένδη, Πεπάρηθος, Τήνος). Κατσίκια και σύκα (Πάρος, Σκύρος) δηλώνουν τη λιτότητα του κυκλαδτικού τοπίου, που αφήνει πίσω του ο Αρχιλόχος ("εα Πάρον και σύκα κείνα και θαλάσσιον βίον") αναζητώντας την περιπέτεια στις πλούσιες ακτές και τα ποτάμια της Θράκης. Κάτι από την πρωτόγονη μαγεία και αγριάδα εκείνου του βορειοελλαδितικού *far west* αποπνέουν οι σάτυροι και οι μαινάδες, τα υπαρκτά

λιοντάρια και τα στιβαρά βόδια των μακεδονικών και των θρακικών νομισμάτων **(εικ. 7, 7α)**.

Την ουσιαστική ιστορική πληροφόρηση δίνει συχνά η συγκυρία της έκδοσης ή αποκαλύπτουν αλλαγές ή μικρές προσθήκες στο έμβλημα, το βάρος και τη γεωγραφική έκταση της κυκλοφορίας του νομίσματος. Έτσι, οι αρχές της νομισματοκοπίας στη Λυδία την Ιωνία, την Αίγινα, την Κόρινθο και την Αθήνα έχουν συνδεθεί ιστορικά με τους σοφούς αισυμνήτες και τους μεγάλους τυράννους του 7ου και του 6ου αι. π.Χ., οι οποίοι αντιμετώπιζαν με την ολιγαρχία των αριστοκρατών γαιοκτημόνων στηρίχτηκαν στη μάζα των εμπόρων και βιοτεχνών των πόλεων της Ιωνίας και του Ισθμού. Δυναστικό χαρακτήρα έχει το άρμα στα νομίσματα των Συρακουσών και του Ρηγίου (επί του τυράννου Αναξίλα). Η διατήρηση του μητροπολιτικού τύπου (Αθηνά/πήγασος) στα νομίσματα κάποιων αποικιών της Κορίνθου, δίνει το βαθμό της εξάρτησής τους. Η αξιοπερίεργη σειρά των νομισμάτων του 6ου αι. των πόλεων της Μεγάλης Ελλάδος (Κρότων, Σύβαρις, Μεταπόντιο, Καυλωνία, Τάρας, Ποσειδωνία) με την επανάληψη της ίδιας παράστασης μπρός και πίσω (πίσω έγκοιλης) **(εικ. 8)** έχει συνδεθεί με τον πολιτικό ρόλο των Πυθαγορείων στην Κάτω Ιταλία, γύρω στα 510 π.Χ., όπως, αντίστοιχα, στα βοιωτικά νομίσματα με την οκτόσχημη ασπίδα και τα αρχικά των διαφόρων πόλεων αναγνωρίζεται η πρώτη ελληνική ομοσπονδιακή νομισματοκοπία **(εικ. 9)**. Τις νίκες κατά των Περσών και των Καρχηδονίων το 480-479 π.Χ. συνοδεύει η εμφάνιση της Νίκης που στεφανώνει το άρμα των σικελικών τυράννων ή σπεύδει να φέρει τη χαρμόσυνη είδηση στις ελληνικές πόλεις, π.χ. στο νόμισμα της Ολυμπίας **(εικ. 10α και β)**. Η παράσταση του παιδιού Ηρακλή που πνίγει τα φίδια στα νομίσματα της Θήβας και τα Συμμαχικά νομίσματα των ναυτικών πόλεων της Μ.Ασίας, μετά το 395 π.Χ. διαδηλώνουν την αντίσταση στη σπαρτιατική ηγεμονία. Σε ένα άλλο, οικονομικό, επίπεδο, η απώλεια της ναυτικής ισχύος της Αίγινας τον 4ο αι.π.Χ. ανιχνεύεται σε μια ζωολογική λεπτομέρεια, στην αντικατάσταση της θαλάσσιας χελώνας, συμβόλου της παλαιάς θαλασσοκρατείας από τη γνωστή χελώνα της ελληνικής υπαίθρου **(εικ. 11)**, όπως η προσθήκη ενός εμπορικού οξυπύθμενου αμφορέα μπροστά στο έμβλημα της σφίγγας αποκαλύπτει την

15

Τετράδραχμο Κατάνης, 415 π.Χ.

16

Τετράδραχμο Συρακουσών, 412 π.Χ.

εμπορική σημασία της αμπελοκαλλιέργειας στη Χίο **(εικ. 12)**. Σπουδαία είναι όμως η συμβολή της νομισματικής (παρά το γενικό συντηρητισμό της) και στην ιστορία της τέχνης, τόσο στην κατανόηση της εξέλιξης της μορφής και των αγαλματικών τύπων όσο και στην αντίληψη σπουδαίων έργων, όπως π.χ. του Διός της Ολυμπίας ή της φειδικής Αθηνάς Παρθένου

Ιδιαίτερα διδακτική είναι η ιστορία του αθηναϊκού νομίσματος. Οι ποικίλοι εμπροσθότυποι των αρχαιότερων κοπών, όπου, εκτός από τον αμφορέα (πιθανή αναφορά στη σημαντική θέση της καλλιέργειας και του εμπορίου του λαδιού), θα συναντήσουμε το γοργώνιο, τη βοοκεφαλή, τον τροχό (τον ξα-

(Συνέχεια στη σελ. 10)

Αρχαιολογικό «Πανόραμα» ατ

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ ΣΤΗΝ ΠΕΛΛΑΝΑ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

ΔΩΔΕΚΑ χιλιόμετρα έξω από την Σπάρτη, στην περιοχή του Αγίου Βασιλείου, αποκαλύφθηκαν στην κοιλάδα του Ευρώτα τρεις σπασμένες πλήινες πινακίδες της γραμμικής Β που δείχνουν ότι υπήρχε ένα λαμπρό μυκηναϊκό ανάκτορο.

Όπως δήλωσε η Προϊσταμένη της Ε' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων κ. Αδαμαντία Βασιλογάμβρου στη μια πινακίδα αναφέρονται όπλα (500 εγχειρίδια) και στην άλλη υφαντά. Το εύρημα υποδηλώνει ότι υπήρχε εκεί ένα διοικητικό κέντρο όπου τηρούνταν αρχεία. Το ανάκτορο βρίσκεται σε καίρια θέση στην πεδιάδα της Σπάρτης και οι αρχαιολόγοι εκτιμούν πως είχε σημαντική έκταση και ήταν οχυρωμένο. Πρόκειται για οίκημα της περιόδου της ακμής των μυκηναϊκών κέντρων. Είχε εμπορικές σχέσεις με την Κρήτη και ίσως ανήκε σε κάποιον από τους ηγεμόνες της εποχής, γνωστούς και από τα ομηρικά έτη, καθώς πρόκειται για την περιοχή όπου εκτεινόταν το κράτος του Μενελάου και της Ωραίας Ελένης.

Η ΘΕΑ ΡΩΜΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΣΤΑ κατάλοιπα ενός κτίσματος στην οδό Διοικητηρίου και Κρυστάλλης, στη Θεσσαλονίκη πιστεύει η κ. Θεοδοσία Στεφανίδου - Τιβερίου ότι βρισκόταν ο Ναός της Ρώμης και του Διός Ελευθερίου.

Αφετηρία για τη συγκεκριμένη άποψη υπήρξε για την ίδια την αρχαιολόγο, το άγαλμα της θεάς Ρώμης που βρέθηκε ακέφαλο κατά την ανασκαφή του ναού και χρονολογείται από την εποχή του Αδριανού.

Ο Αδριανός παριστάνεται ως Δίας, που στη Μακεδονία η λατρεία της Ρώμης συνδέθηκε και με τη λατρεία του αυτοκράτορα. Όταν η πόλη έγινε μέλος του Πανελληνίου, το τέμενος της παλιάς αυτής λατρείας εξωραίστηκε.

Με την ανακοίνωσή της αυτή, η κ. Στεφανίδου - Τιβερίου αντικρούει την άποψη που είχε διατυπωθεί ότι ο ναός ήταν αφιερωμένος στην Αφροδίτη, ο οποίος αρχικώς είχε ιδρυθεί στη γειτονική Αινεία και στα χρόνια του Αυγούστου μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να στεγάσει την κοινή λατρεία Αφροδίτης και Ιουλίου Καίσαρος.

Για την κατασκευή του ναού, ο οποίος ήταν ιωνικού ρυθμού, χρησιμοποιήθηκαν αρχικά μέλη της ύστερης αρχαϊκής εποχής.

Εκτός από το άγαλμα της Ρώμης βρέθηκαν επίσης ένας τιβενοφόρος άνδρας, δύο θωρακοφόροι με πλούσια διακοσμημένο θώρακα και ένα γυμνό άγαλμα με αιγίδα. Και τα τρία αυτά ευρήματα πιστεύεται ότι ήταν αυτοκρατορικοί ανδριάντες.

Το άγαλμα της θεάς Ρώμης

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΟΝΤΑ ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΗΣ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ του Αρχαιολογικού Συμβουλίου της Αιγύπτου Ζαχί Χαουνάς θεωρεί ότι η ανακάλυψη του τάφου της Κλεοπάτρας θ' αποτελέσει την ανακάλυψη του αιώνα. Πιστεύει μάλιστα πως βρίσκεται πολύ κοντά και τον εντοπίζει 50 χιλιόμετρα δυτικά της Αλεξάνδρειας, στο Μπούργκ αλ Αράμπ.

Στο σημείο αυτό υπήρχε ο ναός Ταπόσιρις, αφιερωμένος στον Όσιρι και τη γυναίκα του Ισίδα. Η Ίσις, που αντιστοιχεί στη δική μας Αφροδίτη, υπήρξε θεά προστάτιδα της Κλεοπάτρας.

Αυτό το στοιχείο έκανε την αρχαιολόγο Καθλίν Μαρτίνες από τον Άγιο Δομίνικο να υποθέσει ότι η Κλεοπάτρα είχε επιλέξει τον χώρο αυτό για τα ταφεί. Ξεκίνησε μια ανασκαφή με δικά της έξοδα και βρήκε πολλά νομίσματα με τη μορφή της Κλεοπάτρας και του Αντωνίου, καθώς και ένα προσωπίδιο που αποδίδει στο Ρωμαίο στρατηγό.

Μια άλλη ομάδα αρχαιολόγων ανακάλυψαν 10 επιχρυσωμένες μούμιες. Αυτό έκανε τον Χαουνάς να υιοθετήσει την άποψη της Μαρτίνες και να συνεχίσουν από κοινού την έρευνα. "Η ύπαρξη νεκροταφείου με έπεισε ότι στην περιοχή είχαν ταφεί σημαντικά πρόσωπα και το προσωπίδιο έχει μια βούλα στο πηγούνι. Όλες οι ιστορικές μαρτυρίες αναφέρουν πως ο Αντώνιος είχε μια βούλα στο πηγούνι". Εξηγεί ο Αιγύπτιος αρχαιολόγος.

Ας σημειωθεί ότι οι ιστορικές μαρτυρίες αναφέρουν ότι ο Μάρκος Αντώνιος και η

Μυκηναϊκό ανάκτορο στην Πελάνα Λακωνίας, στην πεδιάδα της Σπάρτης

Κατάλοιπα κτίσματος ρωμαϊκής εποχής στη Θεσσαλονίκη

Αλαβάστρινο άγαλμα της Κλεοπάτρας

τό την Ελλάδα και τον κόσμο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Κλεοπάτρα είχαν ταφεί μαζί.

Οι ανασκαφές βρίσκονται στον 3ο χρόνο τους και έχει βρεθεί ανάμεσα στα άλλα κι ένα αλαβάστρινο άγαλμα της Κλεοπάτρας που κάνει τους αρχαιολόγους να αισιοδοξούν. Τώρα έχουν φτάσει κοντά στον ναό. Με τη βοήθεια ραντάρ εντοπίστηκε μια υπόγεια στοά 120 μέτρων που ελπίζουν ότι θα τους οδηγήσει στον τάφο. Η στοά βρίσκεται σε βάθος 35 μέτρων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, από καταβυθίσεις λόγω σεισμών. Γι' αυτόν τον λόγο χρειάζονται εργασίες αποξήρανσης. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που διαφωνούν, επικαλούμενοι τον Κησιόδωρο (163-229 μ.Χ.) που αναφέρει ότι η Κλεοπάτρα είχε φτιάξει ένα μαυσωλείο μέσα στην Αλεξάνδρεια.

ΙΕΡΟ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΗΚΕ ΣΤΗ ΣΚΟΠΕΛΟ

ΣΤΟ Ασκληπιείο της Πεπαρήθου, νότια της Χώρας Σκοπέλου, αποκαλύφθηκε ιερό γυναικείας θεότητας, πιθανότατα της Αρτέμιδος.

Στη χρονιά που πέρασε οι ανασκαφές έφεραν στην επιφάνεια το μεγαλύτερο μέρος της νότιας στοάς, η οποία βρίσκεται περιμετρικά του ιερού. Το ιερό φαίνεται καλοκτισμένο. Βρέθηκαν επίσης κομμάτια μαρμάρινων αγαλμάτων, πολλά θραύσματα ερυθρόμορφων αθηναϊκών αγγείων, νομίσματα, κεραμίδια με σφραγίσματα με το όνομα του Ασκληπιού.

Μετά από 6 χρόνια το Ασκληπιείο της Πεπαρήθου αποκαλύπτεται στο σύνολό του και θεωρείται ένα από τα αρχαιότερα στην Ελλάδα. Δημιουργήθηκε στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα και λειτούργησε μέχρι τους Ελληνιστικούς χρόνους (2ος αιώνας π.Χ.).

Αυτό πιστοποιεί ο μεγάλος αριθμός νομισμάτων που καλύπτουν πολλές χρονολογικές περιόδους. (Επάργυρο τετράδραχμο των Αθηνών - 5ος π.Χ. αιώνας - πολλά χάλκινα νομίσματα της Πεπαρήθου και της Ευβοίας - 4ος π.Χ. αιώνας -, νομίσματα της Σκιάθου και της Θάσου, ασημένια του Μ. Αλεξάνδρου και του Αντίγονου Γονατά).

"Η στοά χτίστηκε στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα - όπως υποστηρίζει η προϊσταμένη της ΙΓ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων -, είχε πολλά και ευρύχωρα δωμάτια και φιλοξενούσε μεγάλο αριθμό ασθενών, αλλά και ιερέων του Θεού".

ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΣΤΟ ΚΟΥΒΕΪΤ ΑΠΟΚΑΛΥΨΑΝ ΝΕΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ

ΓΙΑ δεύτερη συνεχή χρονιά συνεχίζουν το ανασκαφικό τους έργο, Έλληνες αρχαιολόγοι στο νησί Φαϊλάκα του Κουβέιτ. Η συγκομιδή από τις νεότερες ανασκαφές είναι πλούσια: Κεραμικά, αρχαίες πινατέλες, καλάθια, πιθάρια, ποτήρια του κρασιού, εξαρτήματα από αργαλειό, που χρονολογούνται στην ύστερη Ελληνιστική περίοδο. Μπροστά στις εκβολές του Ευφράτη, ιδρύθηκε από τους Μακεδόνες η πόλη Ίκαρος. Οι Έλληνες αρχαιολόγοι συντήρησαν την σπασμένη από τους Ιρακινούς στήλη, την ένωσαν και την τοποθέτησαν στη βάση τους. Μέσα στο οχυρό της Φαϊλάκας, ανέσκαψαν χώρους σπιτιών, ενώ με βάση τα νέα ευρήματα, αναπαράστησαν ψηφιακά τον χώρο. Διαπίστωσαν ότι για το οχυρό χρησιμοποιήθηκε η χρυσή τομή και τα μακεδονικά μέτρα και σταθμά.

ΠΙΣΤΑ ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΑΜΑΞΩΝ ΤΗΣ ΔΟΞΙΠΑΡΑΣ

ΜΙΑ μέθοδος που εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, αυτή της τρισδιάστατης σάρωσης από ειδικά "σκάνερ", θα σώσει από τη φθορά και την οξείδωση τις περίφημες ρωμαϊκές άμαξες της Δοξιπάρας του Βορείου Έβρου. Με τη μέθοδο αυτή αναπαράγονται τα πιστά αντίγραφα που θα πάρουν τη θέση των αυθεντικών στον αρχαιολογικό χώρο. Ήδη έχουν κατασκευαστεί τα εκμαγεία, ενώ ένα απ' αυτά ετοιμάστηκε και τοποθετήθηκε. Οι αρχαίες άμαξες αναμένεται να τοποθετηθούν σε εκθεσιακό χώρο, που θα ανεγερθεί δίπλα στον αρχαιολογικό και θα βρίσκονται σε προθήκες υπό ειδικές συνθήκες θερμοκρασίας και αερισμού.

Παράλληλα με τη δημιουργία του νέου τύμβου, μπαίνει σε εφαρμογή το σχέδιο (με χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ) σύνδεσης της Δοξιπάρας με το Ιβάνοβγκραντ της Βουλγαρίας, όπου έχουν βρεθεί παρόμοιες άμαξες και απέχει 6 χιλιόμετρα σε νοτινή ευθεία.

Κατάλοιπα αρχαίου ιερού στη Σκόπελο

Ελληνιστική πόλη στο Κουβέιτ

Οι ρωμαϊκές άμαξες της Δοξιπάρας

17

Αθηναϊκό τετράδραχμο του νέου ρυθμού

18

Τετράδραχμο Μεγάλου Αλεξάνδρου, 324 π.Χ.

19

Τετράδραχμο Μιθριδάτη Στ', 100 π.Χ.

20

Αθηναϊκό χάλκινο νόμισμα: Αθηνά/Θεμιστοκλής, 2ος αι.μ.Χ.

(Συνέχεια από τη σελ. 7)

ναβρίσκουμε στα νομίσματα της Χαλκίδας), το τρισκελές (τρία ανθρώπινα σκέλη σε ακτινωτή διάταξη). Το μισό ενός αλόγου και η γλαύκα (όλα με οπισθότυπο το εγγεγραμμένο Χ), ερμηνεύτηκαν ως τα "οικόσημα" των αριστοκρατικών οικογενειών που έλεγχαν αρχικά τη νομισματοκοπία. Η επιβολή ενιαίου τύπου, της κεφαλής της Αθηνάς και (πίσω) της γλαύκας με το κλαδί της ελιάς και το όνομα της πόλης ΑΘΕ(ναίων) αποδίδεται και εδώ σε ένα τύραννο, τον Πεισίστρατο (εικ. 13). Όπως προηγουμένως οι "χελώνες" της Αίγινας και οι "πώλοι" (τα αλογάκια) της Κορίνθου, οι αθηναϊκές "γλαύκες" θα αποτελέσουν τον 5ο και 4ο αι., χάρη στην πλούσια παραγωγή του Λαυρείου, το κατεξοχήν ανταλλακτικό μέσο, όχι μόνον του ελλαδικού χώρου (που η Αθήνα χρησιμοποιώντας την πολιτική και εμπορική ισχύ της θα αποπειραθεί να ενοποιήσει, επιβάλλοντας στους συμμάχους της αρχικά τον αττικό νομισματικό κανόνα και στη συνέχεια την απαγόρευση κοπής αργυρού νομίσματος), αλλά και ολόκληρης της Μεσογείου. Οι μικρές κουκουβάγιες θα αποθησαυριστούν από την Ισπανία και την Τύνιδα έως τον Τίγρη και τον Ωζο και θα αντιγραφούν έως την Ινδία. Γι αυτό τον κόσμο-πρακτικώς το μεγαλύτερο μέρος της Οικουμένης- ο συντηρητικός χαρακτήρας του αθηναϊκού νομίσματος, με την κεφαλή της Αθηνάς, που παραμένει σχεδόν αναλλοίωτη σχεδόν έως τον 3ο αι.π.Χ. και τη σταθερή ποιότητα του μετάλλου προσέφεραν (όπως στα χρόνια μας το δολάριο) την εγγύηση της αναγνωρισιμότητας και της σταθερότητας, που απαιτείται από ένα διεθνές νόμισμα. Τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα καταγράφονται εδώ μόνο με μικρές επεμβάσεις στην εικονογραφία: έτσι η ανάμνηση της νίκης του Μαραθώνα δηλώνεται με μερικά φύλα ελιάς, που στολίζουν έκτοτε το κράνος της Αθηνάς (εικ. 14). Τη διαφορετική νοοτροπία των μεγάλων αποικιακών πολέων της Σικελίας αποκαλύπτει η σύγκριση με τα πραγματικά αριστουργήματα της τορνευτικής, με την οποία οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί τους θα τιμήσουν τις νίκες τους κατά των Καρχηδονίων το 489 και κυρίως κατά των Αθηναίων το 415 π.Χ. (εικ. 15 και 16). Η επιθανάτια αγωνία της αθηναϊκής δημοκρατίας αποτυπώνεται με τη σειρά της στις πληθωριστικές επάργυρες χάλκινες δραχμές που κόβονται λίγο πριν από το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, που θυμάται ακόμα το 392 π.Χ. ο Χρέμης (Εκκλησιάζουσες 815-822). Κατέβαινα, λέει, για ψώνια στην αγορά, μπουκωμένος με χαλκά νομίσματα, όταν ο κήρυκας ανάγγειλε την απόσυρσή τους και την επιστροφή στο αργυρό νόμισμα. Τα νομίσματα που συνήθως κόβονται είναι τετράδραχμα, δραχμές, τετρώβολα (με διπλή γλαύκα), τριώβολα, οβολοί, 1/2 και 1/4 οβολού, νομίσματα τόσο μικρά που καθώς τα κουβαλούν όπως είδαμε στο στόμα καμιά φορά συμβαίνει και να τα καταπίνουν. Οι χάλκινες υποδιαίρέσεις του οβολού (οι χαλκοί) δεν εμφανίζονται πριν από το τέλος του 4ου αι.π.Χ. Η φήμη του αθηναϊκού νομίσματος τον 4ο αι., είχε εν τω μεταξύ ως αποτέλεσμα να γεμίσει η αγορά με κίβδηλες δραχμές, με συνέπεια το 375/4 να αποφασιστεί ο υποχρεωτικός έλεγχος όλων των κυκλοφορούντων νομισμάτων από ειδικούς δοκιμαστές που εγκαθίστανται δίπλα στις τράπεζες, στην Αγορά και στον Πειραιά. Τα πλαστά νομίσματα κατάσχονται και αφιερώνονται στο ιερό της Μητέρας των Θεών. Την "αναγέννηση" της Αθήνας μετά την οριστική αποχώρηση των Μακεδόνων το 229 π.Χ. σηματοδοτεί η σειρά των "new style" στεφανηφόρων νομισμάτων (εικ. 17): η Αθηνά αντιγράφει τώρα την Παρθένο του Φειδία, ενώ πίσω η γλαύκα, πλασιωμένη από ένα στεφάνι, πατάει πάνω στον παναθηναϊκό αμφορέα. Στο πλάι αναγράφονται τα ονόματα (αργότερα προστίθενται και τα προσωπικά εμβλήματα) των υπευθύνων του νομισματοκοπείου. Αλλά ήδη πολύ πριν να εξαφανιστούν, συγχρόνως με την εξάντληση των μεταλλείων του Λαυρίου, και οι τελευταίες ασημένιες κουκουβάγιες, είχε οριστικά εκλείψει ο διεθνής ρόλος του αθηναϊκού νομίσματος.

Με τον Αλέξανδρο και τις πλούσιες κοπές του από τη λεηλασία των περσικών θησαυροφυλακίων, που πλημμυρίζουν πλέον τις αγορές, ανοίγει μια καινούργια σελίδα στην ιστορία του νομίσματος (εικ. 18). Ο δυναστικός χαρακτήρας της ελληνιστικής νομισματοκοπίας, στην οποία χρωστάμε τη σειρά των συγκλονιστικών πορτραίτων των ισχυρών της ημέρας (εικ. 19), που πήραν τη θέση των αρχαίων θεών και ηρώων, θα διατηρηθεί, με παράλληλη ενίσχυση της στεγνής ρεαλιστικής αντίληψης της μορφής και της γραφειοκρατικής λειτουργίας του νομίσματος, στη νομισματοκοπία των ρωμαίων αυτοκρατόρων. Όσο για τις -αποκλειστικά χάλκινες- κοπές των ελληνικών πολέων, όπου και όποτε (κυρίως το 2ο-3ο αι. μ.Χ) αυτές θα επιτραπούν, δεν θα είναι πλέον τίποτα περισσότερο από ένα είδος -ιδιαίτερα χρήσιμων σε μας- αναμνηστικών ή διαφημιστικών προκηρύξεων (περίπου όπως σήμερα τα γραμματόσημα) της αρχαίας δόξας (εικ. 20), των τουριστικών αξιοθεάτων και του ανταγωνισμού τους για την εύνοια της Ρώμης.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

ΟΙ “ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΛΕΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ” ΤΗΣ ΓΝΩΣΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΗΣ ΠΟΙΗΤΡΙΑΣ ΛΟΥΝΤΜΙΛΑ ΣΚΙΡΝΤΑ

*Παρουσίαση του βιβλίου από το Ελληνοουκρανικό Επιμελητήριο
στην αίθουσα του “Πειραιϊκού Συνδέσμου”*

ΜΕ πυκνότετη προσέλευση εκλεκτού κόσμου πραγματοποιήθηκε (27-4-2009), στην αίθουσα *Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη* του “Πειραιϊκού Συνδέσμου”, εκδήλωση που οργάνωσε το *Ελληνοουκρανικό Επιμελητήριο Πειραιά* για την παρουσίαση του βιβλίου της Ουκρανής ποιήτριας κ. **Λουντμίλα Σκιρντά** “*Ελληνικές Ελεγείες και άλλα ποιήματα*”, που εκδόθηκε με την ευγενή χορηγία του προέδρου του Επιμελητηρίου κ. Γιάννη Πολυχρονόπουλου. Ας σημειωθεί ότι το *Ελληνοουκρανικό Επιμελητήριο* είναι το μοναδικό διεθνές επιμελητήριο που εδρεύει στην πόλη μας.

• Η κ. ΛΟΥΝΤΜΙΛΑ Σκιρντά είναι από τα λίγα ονόματα της ουκρανικής λογοτεχνίας με διεθνή αναγνώριση. Πτυχιούχος (1968) και αργότερα διδάκτωρ φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Κιέβου, διδάσκει ιστορία της ουκρανικής λογοτεχνίας στο ίδιο Πανεπιστήμιο, ενώ έχει δώσει σειρά διαλέξεων στο εξωτερικό, μεταξύ άλλων στη Βιέννη και το Κιότο της Ιαπωνίας. Εξέδωσε πολλές ποιητικές συλλογές (“*Αναμονές*”, “*Ο κήπος της αγάπης και του ήλιου*”, “*Το μαγικό κοχύλι*”, “*Τζουϊχίτζου*” κ.ά.) και δημοσίευσε γύρω στα 200 επιστημονικά και κριτικά άρθρα στην Ουκρανία και το εξωτερικό. Έργα της έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες, ανάμεσά τους φυσικά και στα ελληνικά. Είναι μέλος της Ένωσης Συγγραφέων Ουκρανίας και έχει τιμηθεί με τέσσερα ουκρανικά λογοτεχνικά βραβεία.

• ΣΤΗΝ ποίηση της κ. Σκιρντά

συναντώνται η φωτεινή αρμονία της αρχαίας Ελλάδας, η θεοποίηση της ομορφιάς της εποχής της πρώιμης αναγέννησης, η αλτρουιστική ηθική του κλασικού ουμανισμού, η αλλόκοτη ειρωνεία της “μπελ - επόκ” και η μαγική ελαφρότητα της γιαπωνέζικης κοσμοθεωρίας. Επίσης εκφράζει σ’ αυτά πρωτότυπες απόψεις για τα φαινόμενα του παγκοσμίου πολιτισμού και της πνευματικής αναζήτησης της ανθρωπότητας.

*

ΣΤΗΝ εκδήλωση για την παρουσίαση του νέου βιβλίου της “*Ελληνικές Ελεγείες και άλλα ποιήματα*”, ο Γεν. Γραμματέας του *Ελληνοουκρανικού Επιμελητηρίου* κ. **Γερασ. Μπουγάς**, στη σύντομη εισηγητική ομιλία του, τόνισε ότι η εκδήλωση αυτή οργανώθηκε στα πλαίσια σύσφιξης των δύο πολιτισμών: “*Το επιμελητήριο πιστεύει - είπε μεταξύ άλλων - ότι ο πολιτισμός είναι γέφυρα φιλίας, παγκόσμια γλώσσα κατανόησης και “ό-*

χημα” βαθύτερης αλληλογνωριμίας των λαών, που ανοίγει τον δρόμο στη σύσφιξη των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων. Με γνώμονα το “πιστεύω” αυτό το Ελληνοουκρανικό Επιμελητήριο αποφάσισε να μεταφράσει στην ελληνική γλώσσα την ποιητική συλλογή “*Ελληνικές Ελεγείες και άλλα ποιήματα*” της Ουκρανής ποιήτριας Λουντμίλα Σκιρντά”.

• ΣΥΝΤΟΜΟ χαιρετισμό απήθυνε και ο πρόεδρος του Ελληνοουκρανικού Επιμελητηρίου κ. **Γιάννης Πολυχρονόπουλος**, ο οποίος επεσήμανε ότι το λιμάνι του Πειραιά παλαιότερα, με την παραμονή των φορτηγών - πλοίων για εκφόρτωση ήταν και σημείο ανταλλαγής πολιτισμικών στοιχείων, κάτι που δεν ισχύει στις μέρες μας καθώς τα πλοία - containers ξεφορτώνουν σε λίγες ώρες.

• Ο ΠΡΕΣΒΗΣ της Ουκρανίας στην Ελλάδα κ. **Βαλέρι Τσίμπουχ** πρόσθεσε ότι η εκδήλωση

Το “πάνελ” των ομιλητών. Από αριστερά προς τα δεξιά Θ. Κατσικάρος, Γιαν. Πολυχρονόπουλος, Ο. Τσυμπένκο και ο πρέσβης της Ουκρανίας στην Ελλάδα Β. Τσίμπουχ.

ΛΟΥΝΤΜΙΛΑ ΣΚΙΡΝΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΕΛΕΓΕΙΕΣ
ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΚΑΤΗ

αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί απευθύνεται στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό, το οποίο μέχρι σήμερα δεν γνώρισε την ποίηση της Ουκρανίας. Επισημάνει ότι η ιστορία της Ελλάδος διδάσκεται στα σχολεία της Ουκρανίας και η εκμάθηση της ελληνικής λογοτεχνίας είναι στα προγράμματα διδασκαλίας των Πανεπιστημίων της χώρας του. Τέλος, ευχαρίστησε τον κ. Ι. Πολυχρονόπουλο, τον κ. Γερ. Μπουγά και όλους όσους συνέβαλαν στην έκδοση αυτού του βιβλίου.

- ΣΤΟ βιβλίο της κ. Σκιρντά α-

ναφέρθηκε και ο μεταφραστής κ. **Ολέγκ Τσμπέκνο**, ο οποίος επισημάνει ότι η προσπάθειά του "στράφηκε στο να τηρήσει όσο γίνεται περισσότερο ακέραιο το νόημα των ποιημάτων, επειδή το νόημα είναι αναμφίβολα αυτό που υπερέχει στο έργο της Λουντμίλα Σκιρντά [...]. Η Λουντμίλα Σκιρντά δεν είναι μόνο καλλιτέχνης αλλά και τεχνίτης (με την καλύτερη έννοια της λέξης) της ουκρανικής γλώσσας."

- Ο κ. **Θεόδωρος Κατσίκaros**, από την πλευρά του ξεκίνησε την ομιλία του με μια χαρακτηριστική φράση: "Η ποίηση της Λουντμίλα Σκιρντά μπορεί κάλλιστα να χαρακτηριστεί από τον τελευταίο στίχο του ποιήματός της "Πανάρχαια εικόνα": μας υπνωτίζει και μας παρσέρνει". Για την ποιητική της συλλογή ανέφερε ότι την χαρακτηρίζει λυρική ευφορία και διάθεση, ενώ το έργο της αναδύει κοσμοπολιτισμό, είναι πλούσιο σε αυτοσχόλια και βιώματα με έντονη στοχαστικότητα. Συγκεκριμένα στο πρώτο μέρος που φέρει τον τίτλο "Αναμνήσεις από την Κρήτη", όπως και στο δεύτερο με τίτλο "Ελληνικές Ελεγείες" "πέρα από την αγάπη και το βαθύ θαυμασμό για την Ελλάδα και ιδιαίτερα για την Κρήτη - είναι έκδηλη η αδυναμία της για το νησί που γεννήσε το μινωικό πολιτισμό - αναβλύζει το φιλελληνικό της πνεύμα, το οποίο είναι εκ διαμέτρου αντί-

θετο με το βυρωνικό μοντέλο της αρχαιολατρίας και της διάψευσης της πρώτης πεσιμιστικής περιόδου". Και ο κ. Κατσίκaros συμπλήρωσε: "Η περιήγηση σε τόπους συνεχίζεται και στο τρίτο μέρος (Ποιήματα από διάφορες συλλογές) μόνο που εδώ τα πεδία διευρύνονται. Η Γαλλία και ειδικότερα το Παρίσι κατέχει εξέχουσα θέση στη συναισθηματική μνήμη της ποιήτριας, η οποία σκιαγραφεί εικόνες, σκέψεις και συναισθήματα, συνδυάζοντας όπως και στις ελληνικές ελεγείες, την ιστορική μνήμη του απώτερου και απώτατου παρελθόντος με το σήμερα". Και καταλήγοντας πρόσθεσε: "Τα ολιγόστιχα ποιήματα του τελευταίου μέρους της παρούσας έκδοσης τα οποία προέρχονται από διάφορες συλλογές της Λουντμίλα Σκιρντά, προκαλούν και αυτά ιδιαίτερη εντύπωση. Πρόκειται για ποιήματα με στοχαστική - φιλοσοφική διάθεση και αισθηματολογία, τα οποία καταφέρνουν αυτό που κάθε αξιόλογο έργο τέχνης πρέπει να ικανοποιεί: να ερεθίζει τις αισθήσεις και το μυαλό του αναγνώστη, δίνοντάς του τροφή για περισυλλογή και αφού αφήσει το έργο από τα χέρια του".

ΣΗΜ.: Τα πληροφοριακά στοιχεία για τη σύνταξη του κειμένου έχουν ληφθεί από ρεπορτάζ της κ. Ευφροσύνης Ραΐση στην τοπική εφημερίδα "Δημότης" (της 4.5.2009).

Αριστερά: Η ποιήτρια Λ. Σκιρντά με τους συνεργάτες της, τον πρόεδρο της Ουκρανίας και τον γεν. γραμματέα του ΕΛ-ληνοουκρανικού Επιμελητηρίου Γ.-Ν. Μπουγά, σε μία αναμνηστική φωτογραφία. **Δεξιά:** Ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο από το ακροατήριο.

ΠΕΙΡΑΪΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Νικόλαος Φίλων

Μια διακεκριμένη πειραϊκή φυσιογνωμία στα τέλη του 19ου αιώνα που υπήρξε και ο πρώτος Πρόεδρος του "Πειραϊκού Συνδέσμου"

Του ΓΙΑΝΝΗ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗ

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ Φίλων, ελάχιστα ή και καθόλου - σήμερα - γνωστός στους πολλούς, υπήρξε μία διακεκριμένη πειραϊκή φυσιογνωμία του καιρού του, με ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία και την προσφορά του όχι μόνο στον χώρο της τοπικής εμπορικής και οικονομικής ζωής αλλά - ευρύτερα - της πειραϊκής κοινωνίας. Άνθρωπος με πλατιά, για την εποχή του μόρφωση, με ανησυχίες και ήθος διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στα πειραϊκά πολιτιστικά "δρώμενα", ιδιαίτερα στην τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα. Και συνέδεσε το όνομά του με το ξεκίνημα και την εδραίωση σε στέρεες βάσεις ενός ιδρύματος που έχει, επί ένα και πλέον αιώνα, ταυτιστεί με τη ζωή του τόπου: Του "Πειραϊκού Συνδέσμου", του οποίου υπήρξε και ο πρώτος πρόεδρος.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ "ΒΗΜΑΤΑ" ΤΟΥ "ΠΕΙΡΑΪΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ"

ΠΡΙΝ αναφερθούμε στην προσωπικότητα και την προσφορά του Νικολάου Φίλωνος, κρίνουμε σκόπιμο να σταθούμε για λίγο στο ξεκίνημα και τα πρώτα χρόνια της δράσης του υπεραιωνόβιου "Πειραϊκού Συνδέσμου", που συμπληρώνει εφέτος 115 χρόνια συνεχούς παρουσίας στον χώρο της τοπικής κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής.

Ήταν γύρω στο φθινόπωρο του 1894 όταν άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά το όνειρο της δημιουργίας στην πόλη μας ενός σωματείου με ευρύτερους στόχους και πολιτιστικές επιδιώξεις, που 'χε συλλάβει μια ομάδα φιλοπρόοδων Πιραιωτών. Η ομάδα, μάλιστα, αυτή που την αποτελούσαν οι Ανδρ. Λεοντόπουλος, Κωνστ. Παρασκευάς, Δ. Ρουμελιώτης, Γ. Παΐζης και Αντ. Ελευθερίου, είχε προχωρήσει στο ξεκίνημα με την ενοικίαση γραφείων στην οδό Κολοκοτρώνη 154 και την πρόσληψη μουσικοδιδασκάλου - του Λουδοβίκου ντι Μέντο.

Αυτό όμως ήταν μόνο μια αρχή. Κι όπως συμβαίνει, συνήθως, για να οδεύσει τελικά προς την πραγμάτωση το ωραίο σχέδιο προηγήθηκαν μακρές κι ατέλειωτες συζητήσεις. Ο παλαιός Πειραιώτης

Νικόλαος Φίλων

δημοσιογράφος Γεώργιος Χατζηδάκης, που πήρε μέρος σ' αυτές τις συζητήσεις, γράφει στις ενδιαφέρουσες αναμνήσεις του ότι σχετικά με τους σκοπούς του νέου σωματείου είχαν ανακύψει διαφωνίες ανάμεσα τους ενδιαφερόμενους. Άλλοι το ήθελαν αυστηρά φιλολογικό, άλλοι μουσικό κι άλλοι υποστήριζαν ότι βασικός σκοπός του έπρεπε να είναι η λειτουργία και η συντήρηση νυκτερινών τεχνικών σχολών. Και χρειάστηκαν αλληπάλληλες συζητήσεις στην ταβέρνα "Μυρτιά", που βρισκόταν στη γωνία των οδών Σωτήρος Διός και Νοταρά και στο ιστορικό καφενείο του Διονυσιάδη, στο Πασαλιμάνι, για να πειστούν όλοι ότι έπρεπε ν' αποφευχθεί η δημιουργία πολλών σωματείων, που δεν θα μπορούσαν

να κρατηθούν στη ζωή και να καταβληθεί προσπάθεια για να συγκεραστούν οι διάφορες απόψεις, ώστε να ιδρυθεί ένα μόνο σωματείο, που ο κύκλος των ενδιαφερόντων του θα κάλυπτε όσο το δυνατό περισσότερους τομείς δραστηριότητας.

Ευτυχώς, τελικά, οι διαφορές διευθετήθηκαν και αποφασίστηκε η δημιουργία ενός σωματείου με ευρύτερους σκοπούς και επιδιώξεις, γεγονός που στάθηκε, άλλωστε, και το μυστικό της επιτυχίας του, ενώ όλοι έμειναν σύμφωνοι ότι για να εδραιωθεί το σωματείο αυτό και να συνεχίσει απρόσκοπτα την αποστολή του, θα έπρεπε να τεθεί επικεφαλής πρόσωπο με αναγνωρισμένη αξία και κύρος. Μετά την απαραίτητη αυτή σύμπτωση απόψεων, δεν έμεινε παρά το επίσημο, πια, ξεκίνημα, που δεν άργησε να συντελεστεί.

Στις 22 Οκτωβρίου 1894 τα ιδρυτικά μέλη συνήλθαν στην πρώτη τους συνέλευση, στην αίθουσα του Σχολαρχείου κι έδωσαν νομική υπόσταση στον "Πειραϊκό Σύνδεσμο" - το όνομα αυτό αποφασίστηκε να δοθεί στο σωματείο και πρέπει να ομολογηθεί ότι η επιλογή ήταν απόλυτα επιτυχής -. Και τον πυρήνα των πιο δραστήριων στελεχών του συνδέσμου, που πρωτοστάτησαν στις προσπάθειες για την ίδρυσή του, αποτέλεσαν, -ας μη φανεί περίεργο -, ταχυδρομικοί υπάλληλοι. Πέντε απ' αυτούς, άλλωστε, υπογράφουν και την ιδρυτική πράξη του συνδέσμου:

Ο Κωνσταντίνος Παρασκευάς (1869-1942), που διετέλεσε πολλά χρόνια διευθυντής του Ταχυδρομείου Πειραιώς, ο Ανδρέας Λεοντόπουλος (+1934), ο Γιάγκος Ρετιτάγκος, διευθυντής κι αυτός αργότερα του Ταχυδρομείου Πειραιώς, που ασχολήθηκε και με τα γράμματα, ο Ανδρέας Βώκος και ο Δημήτριος Ρουμελιώτης. Τα υπόλοιπα ένδεκα ιδρυτικά μέλη ήταν: Ο τότε "προλύτης" Θεολογίας Σταύρος Φιλίππιδης - ο κατόπιν μητροπολίτης Θηβών και Λεβαδείας Συνέσιος -, ο γνω-

στός έμπορος και εισαγωγέας Γεώργιος Κόλας (+1956), που διετέλεσε επί πολλά χρόνια δημοτικός σύμβουλος Πειραιώς, ο τότε εμποροϋπάλληλος Δημήτριος Σακαλής, οι αξιωματικοί του πολεμικού ναυτικού Αλέξανδρος Παΐζης και Πέτρος Αλεξάκης, οι έμποροι Γεώργιος Κανακάκης, Αριστείδης Παΐζης και Γεώργιος Κρέμος, ο γιατρός Δημήτριος Κατράκης, ο καθηγητής και σχολάρχης Μιχαήλ Σακελλάριος και ο Επαμεινώνδας Πετρέας. Όπως βλέπουμε, λοιπόν, τα περισσότερα από τα ιδρυτικά μέλη του Π.Σ. δεν είχαν να επιδείξουν λαμπρούς τίτλους σπουδών και περγαμινές πνευματικής δραστηριότητας. Διέθεταν όμως την έφεση προς την πρόοδο, την ασίγαστη δίψα της δημιουργίας και την απεριόριστη αγάπη προς τον τόπο τους. Με τις προϋποθέσεις αυτές και με τον ενθουσιασμό τους ξεκίνησαν, όπως θα δούμε, για να θεμελιώσουν ένα έργο που έμελλε να αποτελέσει σταθμό στη νεότερη τοπική μας ιστορία.

Μετά την ίδρυση του συνδέσμου τα γραφεία του εγκαταστάθηκαν προσωρινά σ' ένα μικρό οίκημα, πάνω από το καφενείο Μπαντουβέρη, στη γωνία των οδών Τσαμαδού και Κολοκοτρώνη και σύντομα εκδηλώθηκαν οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία των διαφόρων τμημάτων και γενικά για τη δραστηριοποίηση του συνδέσμου.

Το ξεκίνημα έγινε με το "*Μουσικό Τμήμα*", που λειτούργησε αμέσως, με μουσικοδιδάσκαλο το Λουδοβίκο ντι Μέντο κι έδωσε την πρώτη συναυλία στις 22 Ιανουαρίου 1895, στην αίθουσα του Α' Παρθεναγωγείου (*Ραλλείου*). Το τμήμα αυτό υπήρξε ο πρόδρομος του σημερινού "Ωδείου", που ιδρύθηκε το 1903 και πρόσφερε πολλά στην αισθητική αγωγή και τη μουσική μόρφωση των νέων του Πειραιώς.

Το 1895 ιδρύθηκαν οι νυκτερινές σχολές των απόρων παιδών και τον επόμενο χρόνο άρχισε να δραστηριοποιείται το Φιλολογικό τμήμα, που με την ευκαιρία της αναβίωσης των Ολυμπιακών αγώνων οργάνωσε, στις 25 Νοεμβρίου 1896, την πρώτη διάλεξή του, με ομιλητή τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Σπυρ. Λάμπρο. Το 1896, αμέσως μετά τους Α' Ολυμπιακούς αγώνες, ιδρύθηκε και το γυμναστικό τμήμα και με έκτακτες εισφορές των μελών διαμορφώθηκε το πρώτο Γυμναστήριο του συνδέσμου, στο οικόπεδο Γκίκα, που βρισκόταν στο τέρμα της λεωφόρου Σωκράτους (σήμερα Ηρώων Πολυτεχνείου). Αυτά ήταν τα πρώτα επιτεύγματα του Π.Σ. Χάρη στις πολύμοχθες προσπάθειες των δημιουργών του, το οικοδόμημα του τεράστιου, πραγματικά, εκπαιδευτικού αυτού έργου θεμελιώθηκε πάνω

σε γερές βάσεις. Κι όσοι ήρθαν αργότερα για να συνεχίσουν την ωραία προσπάθεια των εμπνευσμένων πρωτοπόρων στάθηκαν -οι περισσότεροι- στο ύψος της αποστολής τους κι αναδείχθηκαν άξιοι συνεχιστές της παράδοσης, που θεμελίωσαν Εκείνοι...

ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ τέσσερα χρόνια της λειτουργίας του (1894-1898) ο "*Πειραιϊκός Σύνδεσμος*" διοικήθηκε από επιτροπή -τη λεγόμενη "*Κοσμητεία*"-, στην οποία μετείχαν ο γραμματέας, ο ταμίας και οι κοσμητορες των διαφόρων τμημάτων του συνδέσμου. Ο ιδιότυπος αυτός τρόπος διοικήσεως προτιμήθηκε γιατί θεωρήθηκε ίσως περισσότερο δημοκρατικός αλλά και γιατί δεν είχε ακόμη βρεθεί το κατάλληλο πρόσωπο για τη θέση του προέδρου. Τα μέλη της "*Κοσμητείας*" επιλέγονταν μέχρι το 1896 με κλήρωση, ενώ η διάρκεια της θητείας τους ήταν στην αρχή μηνιαία και αργότερα τετράμηνη. Όμως η πείρα απόδειξε σύντομα πως ήταν αρκετά περιορισμένα τα χρονικά όρια της θητείας κάθε "*Κοσμητείας*" για την ανάπτυξη αξιολογικής δραστηριότητας. Κι έτσι το 1896 καθορίστηκε η ανανέωση της διοίκησης κάθε χρόνο, με παράλληλη κατάργηση του συστήματος της "*κληρώσεως*" και καθιέρωση της εκλογής των μελών με ψηφοφορία. Τα μέλη της διοίκησης που ήταν αρχικά έξι, έγιναν το 1898, με την προσθήκη του προέδρου, επτά, ενώ ουσιαστικά η "*Κοσμητεία*", που, τυπικά, διατήρησε γι' αρκετό χρονικό διάστημα την ονομασία αυτή, είχε πάρει πια τη μορφή διοικητικού συμβουλίου. Θα πρέπει, ακόμη, να σημειωθεί ότι, παρά τις αρχικές διαφωνίες και κάποια διασπαστική κίνηση, που εκδηλώθηκε το 1895 με την ίδρυση του "*Μουσικού Πειραιϊκού Συνδέσμου*", τελικά η μεγάλη πλειονότητα των μελών κράτησε σωστή στάση και με την ενότητα, που διατηρήθηκε, μπόρεσε να συνεχιστεί απρόσκοπτα το έργο του συνδέσμου.

Το κατάλληλο πρόσωπο για να τεθεί επικεφαλής του Π.Σ. δεν άργησε να βρεθεί. Ήταν ο **Νικόλαος Φίλων** (1860-1902), μία από τις ξεχωριστές φυσιογνωμίες της εποχής του. Η κατάρτιση του, η εκτίμηση που έχαιρε ανάμεσα στον εμποροβιομηχανικό κόσμο και, γενικότερα στην πειραιϊκή κοινωνία και το κύρος του, είχαν πείσει τα στελέχη του Π.Σ. ότι ο Νικ. Φίλων, που την εποχή εκείνη δίδασκε και στη "*Βιομηχανική και Εμπορική Ακαδημία*" του Οθ. Ρουσόπουλου (ένα πρωτοποριακό, για την εποχή, εκπαιδευτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε το 1894 στον Πειραιά και από το 1896 μετέφερε την έδρα του στην Αθήνα, όπου και λειτούργησε ως το 1922), ήταν το πιο κατάλληλο πρόσωπο για ν' αναλάβει την προεδρία του συνδέσμου. Και,

πραγματικά, τούτο δεν άργησε να πραγματοποιηθεί. Ο Φίλων, που είχε εκδηλώσει ζωηρό ενδιαφέρον για την προσπάθεια του Π.Σ., όταν επισκέφθηκε τις νυκτερινές σχολές απόρων παιδών έμεινε κατενθουσιασμένος, με αποτέλεσμα να ενταχθεί αμέσως στον κύκλο του συνδέσμου και ν' αναμειχθεί στη διοίκησή του, αρχικά ως μέλος της "*Κοσμητείας*" και από τον Οκτώβριο του 1898 ως πρόεδρος -γεγονός που υπήρξε χωρίς αμφιβολία ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην ιστορική πορεία του ιδρύματος. Αμέσως το δημιουργικό ενδιαφέρον του Φίλωνος στράφηκε σε όλους τους τομείς δραστηριότητας και αδιαφορώντας για μόχθους και θυσίες, ο δημιουργικός εκείνος άνθρωπος, διέθεσε όλες τις δυνάμεις του κι όλη τη φλόγα της αγνής του ψυχής στην υπηρεσία της ιδέας του "*Πειραιϊκού Συνδέσμου*".

*

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ Φίλων ανέλαβε τα καθήκοντά του σε περίοδο δύσκολη. Μόλις τότε είχε αρχίσει να συνέρχεται το έθνος από την οδυνηρή περιπέτεια του 1897. Και μοιραία, εξαιτίας του άτυχου εκείνου πολέμου, το έργο του "*Πειραιϊκού*" είχε ανακοπεί. Ο Φίλων έκανε ουσιαστικά ένα καινούργιο ξεκίνημα. Όμως χάρη στην αδιάσπαστη θέληση του και με την πολύτιμη συμπαράσταση των συνεργατών του μπόρεσε να θεμελιώσει, στην τετράχρονη προεδρία του, πάνω σε στερεές βάσεις το οικοδόμημα του Συνδέσμου και να δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για ένα καλύτερο μέλλον.

Το Φιλολογικό τμήμα κίνησε αρχικά την προσοχή και το ενδιαφέρον του. Και πρέπει να σημειωθεί πως η δραστηριότητα του Φιλολογικού τμήματος δεν περιοριζόταν τότε μόνο στην οργάνωση διαλέξεων και διαφόρων άλλων πνευματικών εκδηλώσεων αλλά υπάγονταν σ' αυτό και οι νυκτερινές σχολές απόρων παιδών. Οι σχολές ιδρύθηκαν το 1895 και στις 30 Νοεμβρίου της ίδιας χρονιάς έγιναν τα εγκαίνια της Α' *Νυκτερινής Σχολής*, όπως ονομάστηκε, με δύο τμήματα, το προπαιδευτικό και το βιοτεχνικό. Στο πρώτο διδάσκονταν τα στοιχειώδη γράμματα σε άπορα Πειραιωτόπουλα, που εξασκούσαν διάφορα βιοποριστικά επαγγέλματα, ενώ στο δεύτερο γίνονταν δεκτοί μαθητές που εργάζονταν σε εργοστάσια και ήταν κάπως προχωρημένοι στα γράμματα, για την απόκτηση πρακτικών γνώσεων, που θα τους χρησίμευαν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Ήταν, δηλαδή, με άλλα λόγια, μία Σχολή Μηχανικών "*εν τη γενέσει της*". Ο Φίλων, στη διάρκεια της προεδρίας του -και συγκεκριμένα στο σχολικό έτος 1899 - 1900- πέτυχε τον οριστικό διαχωρισμό των δύο σχολών. Από

τότε το βιοτεχνικό τμήμα μετονομάστηκε σε *Σχολή Μηχανικών* και ακολούθησε την ξεχωριστή πορεία του. Επίσης, στο σχολικό έτος 1901 -1902, η πληθώρα των μαθητών στη νυκτερινή σχολή απόρων παιδών, που ξεκίνησε το 1895 με 95 μαθητές για να παρουσιάσει, μέσα σε λίγα χρόνια, εκπληκτική πραγματικά αύξηση του αριθμού τους, οδήγησε στην ίδρυση και παραρτήματος της σχολής στη συνοικία Υδρέικα. Παράλληλα, η επιλογή του διδακτικού προσωπικού ανάμεσα στους αρίστους και η άρτια, γενικά, συγκρότηση των σχολών συνέβαλε σημαντικά στην εξέλιξή τους. Από τους φωτισμένους ανθρώπους που δίδασκαν στις σχολές του "Πειραικού", στην πρώτη δεκαετία από την ίδρυσή τους, αναφέρουμε τον Ι. Θεοχάρη, που ανήκε στον κύκλο των μελών του συνδέσμου, τον Ι. Μηλιδώνη και τον Δημήτριο Κωτσάκη, εμπνευσμένο, πραγματικά, δάσκαλο, που και μεις ευτυχίσσαμε να πάρουμε απ' αυτόν τα πρώτα φώτα της γνώσης, όταν, σεβαστός πρεσβύτες πια, δίδασκε, τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια (1945-46), στο Λύκειο "Ο Πλάτων" του Παλαιολόγου Παπαιωάννου.

Αλλά και το κράτος δεν άργησε να αναγνωρίσει την ιδιαίτερη σημασία των νυκτερινών σχολών του "Πειραικού Συνδέσμου" και ιδιαίτερα της *Σχολής Μηχανικών*, τόσο για την παραγωγική ζωή της πόλης όσο και για τη μελλοντική εξέλιξη της χώρας. Το κρατικό ενδιαφέρον για τις νυκτερινές σχολές του "Πειραικού" εκδηλώθηκε ουσιαστικά μετά το τέλος του σχολικού έτους 1900-1901, όταν το υπουργείο Ναυτικών, με το υπ' αριθ. 21.430 έγγραφό του της 31ης Οκτωβρίου 1901, αναγνώρισε και επίσημα "την χρησιμότητα και το κοινωφελές του ιδρύματος, όπερ αναπληροί τόγε νυν έχον την έλλειψιν δημοσίας των μηχανικών σχολής εν βιομηχανικώ κέντρω οίον ο Πειραιεύς"¹²

Και πραγματικά, στα χρόνια που ακολούθησαν και έως τη διακοπή της λειτουργίας τους, στη μεταπολεμική περίοδο -και συγκεκριμένα ως τη δεκαετία του 1980- οι *Σχολές Μηχανικών* του "Πειραικού Συνδέσμου" στάθηκαν πραγματικά το φυτώριο, από το οποίο βγήκαν άριστα καταρτισμένα, από τεχνικής πλευράς, στελέχη, που τίμησαν, με την επαγγελματική σταδιοδρομία τους, τόσο το πολεμικό όσο και το εμπορικό μας ναυτικό.

*

ΑΛΛΟ έργο του Φίλωνος ήταν η κατασκευή, κοντά στο αρχαίο θέατρο της Ζέας, του *Γυμναστηρίου* του Π.Σ. που λειτουργήσε μέχρι το 1966 και εξυπηρέτησε την αθλούμενη νεότητα του τόπου μας πάνω από εξήντα χρόνια. Η ανάγκη της κατασκευής του *Γυμναστηρίου* προέκυψε στα τέλη του 1899, όταν ο ιδιοκτήτης του

οικοπέδου που είχε προσωρινά διαμορφωθεί σε *Γυμναστήριο*, στο τέρμα της λεωφόρου Σωκράτους, θέλησε να το διαθέσει για διαφορετικό σκοπό κι ανάγκασε έτσι τη διοίκηση του Π.Σ. να αναζητήσει άλλο χώρο για την οριστική εγκατάσταση του *Γυμναστηρίου*.

Ο τότε υπουργός της Παιδείας Σπ. Στάης παραχώρησε στο σύνδεσμο την έκταση, που περιέβαλε το αρχαίο θέατρο, στη λεωφόρο Αρτέμιδος -σημέρα Χαρ. Τρικούπη- και που η περιτοίχιση της θα έδινε ένα κατάλληλο, για την εποχή εκείνη, *Γυμναστήριο*. Πραγματικά η περιτοίχιση έγινε τον Οκτώβριο του 1901 και ύστερα από επίμοχθες προσπάθειες, διαμορφώθηκε τελικά ο χώρος, που διαιρέθηκε σε τρία μέρη, "του στίβου, των πεπηγμένων οργάνων και των γραφείων και αποδυτηρίων", με δαπάνη 8.000 δραχμών, που καλύφθηκε αποκλειστικά από το ταμείο του συνδέσμου. Και τον Μάιο του 1902 το *Γυμναστήριο* παραδόθηκε στη χρήση της πειραικής νεότητας για ν' αναζωπυρώσει την πίστη της στην αθλητική ιδέα. Στην τελετή των εγκαινίων ο Φίλων, αν και βρισκόταν πια στα πρόθυρα του θανάτου, έδωσε το "παρών" και χαιρέτισε το γεγονός με μια σύντομη αλλά εμπνευσμένη ομιλία, στην οποία αναφέρεται ο Άγγελος Κοσμής στα "Περασμένα κι Αλησμόνητα", δίνοντας συγχρόνως, μέσα σε λίγες γραμμές, και τη σκιαγραφία του σπάνιου εκείνου ανθρώπου:

"Ο Νικόλαος Φίλων, ένας από τους τύπους, που δεν κάνουν τόσο συχνά την εμφάνισίν των εις αυτήν την ζωήν, κοντά εις τας εμπορικές του εργασίας, υπήρξε πραγματικώς άφθαστος εις ό,τι ήτο σχετικόν με την προστασίαν και την ανάπτυξιν πνευματικής δράσεως εις τον Πειραιά, εις τον οποίον έζησε και δια τον οποίον ειργάσθη. Αφήνοντας ο Φίλων τα εμπορικά του βιβλία, για να ξεκουραστή, όπως μου έλεγε, έγραφεν άρθρα εις την "Σφαίραν", που ε- διαβάζοντο με προσοχή, επειδή ήταν πολύ μελετημένα. Στον "Πειραικό Σύνδεσμο", ως πρόεδρος, ο Νικόλαος Φίλων, δεν έδρασεν απλώς αλλά μετέδωκε και την ψυχή του εις τους διαδόχους του, που συνεχίζουν αυτήν την θαυμασίαν εργασίαν του σωματείου τούτου.

"Ενθυμούμαι τον Φίλωνα ετοιμόρροπον

Το *Γυμναστήριο* του "Πειραικού Συνδέσμου" (έργο του Φίλωνος), στην οδό Χαρ. Τρικούπη, δίπλα στο σωζόμενο αρχαίο θέατρο της Ζέας. Πολλοί κατέκριναν την επιλογή της θέσης, λόγω της γειτονίας με τον αρχαιολογικό χώρο. Και με αυστηρά αντικειμενικά κριτήρια είχαν δίκαιο. Θα πρέπει όμως - για την ιστορία - να σημειωθεί ότι στο μακρό χρονικό διάστημα της λειτουργίας του *Γυμναστηρίου* (πάνω από 60 χρόνια) οι φθορές και ζημιές ήταν από ελάχιστες έως ανύπαρκτες, συγκριτικά με εκείνες που σημειώθηκαν όταν επιχειρήθηκε η αξιοποίηση του αρχαίου θεάτρου (1966), με την παραχώρησή του στο Χορευτικό Συγκρότημα της Δόρας Στράτου και με την τοποθέτηση "Ντέξιον" για τα καθίσματα των θεατών, που απείλησαν με πλήρη καταστροφή τις σωζόμενες κερκίδες του θεάτρου.

πια και σκελετωμένον από την δεινή αρρώστιά του. Συνεκέντρωσε τας δυνάμεις που του υπελείποντο και ωμίλησε κατά την τελετήν των εγκαινίων του *Γυμναστηρίου* του "Πειραικού Συνδέσμου" εις το αρχαίον θέατρον.

"Ήταν ετοιμοθάνατος, μα ήθελε να μεταδώσει και την τελευταίαν του πνοήν υπέρ του έργου του σωματείου τούτου, δια το οποίον εμόχθησε:

- Γυμνάζεσθε, παιδιά, είπε. Η γυμναστική είναι ζωή και πρόοδος.

"Και έφυγε απ' εκεί, ο αλησμόνητος Πειραιώτης, τρέμων από τους πόνους, αλλά και ενθουσιών διότι επρόλαβε να ιδεί το *Γυμναστήριον* τελειωμένο.

"Σε λίγες ημέρες τον εκήδευσε με αληθινή εκδήλωση πόνου, δια την απορφάνισιν, ολόκληρος ο Πειραιεύς"¹³.

ΚΑΙ η απώλεια του Νικολάου Φίλωνος, που χάθηκε νεότατος - ήταν μόλις 42 ετών - υπήρξε, πράγματι, "απορφάνισις" για τον Πειραιά της εποχής του.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Γ. Χατζηδάκης: Εφημ. "Φωνή του Πειραιώς" Μάιος 1955.

(2) Γιάννης Ε. Χατζημανωλάκης: "Τα Πρώτα Βήματα του "Πειραικού Συνδέσμου" Εφημ. "Ελληνική Ώρα". Νο 4067-4077, 19/11-1/12/1958.

(3) Άγγελος Κοσμή: "Περασμένα κι Αλησμόνητα" Αθήνα, 1938 (σελ. 140-141)

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ είναι οι “παρεμβάσεις” της Νομαρχίας Πειραιά, τον τελευταίο καιρό, στα πνευματικά και πολιτιστικά “δρώμενα” της πόλης. Με τη συνεργασία της Ι. Μητροπόλεως Πειραιώς οργάνωσε στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας (8.2.2009) συναυλία του Παντελή Θαλασσινού, ειδικά για τη νεολαία του Πειραιά. Επίσης στον ίδιο χώρο πραγματοποιήθηκε η 3η έκθεση “Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός” (Μάρτιος 2009), οργανωμένη με τη συνεργασία του “Ευρωπαϊκού Οργανισμού Στρατηγικού Σχεδιασμού”. Τέλος, στον Πολυχώρο “Απόλλων”, στα Καμίνια, η Νομαρχία παρουσίασε την έκθεση αγιογραφίας της Πηνελόπης Παπαϊωάννου - Λοβέρδου με τίτλο “Χειρ Πηνελόπης - Δρόμοι της Βυζαντινής Παράδοσης” (Μάρτιος) και την αναδρομική έκθεση του Ούγγρου ζωγράφου Tibor με τίτλο “Ελεγεία ζωής, έρωτα, έμπνευσης” (Απρίλιος).

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΑΝΩΛΗ ΜΑΝΤΑ

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ενδιαφέρον προκάλεσε η 18η ατομική έκθεση του γνωστού Πειραιώτη ζωγράφου Μανώλη Μαντά, που οργανώθηκε από 16 έως 23 Μαρτίου 2009 στις αίθουσες του “ΩΔΕΙΟΥ ΤΕΡΨΙΘΕΑΣ”, υπό την αιγίδα της “Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς”, της οποίας ο εκλεκτός ζωγράφος είναι τακτικό μέλος. Στα εγκαίνια της έκθεσης προσήλθαν, εκτός άλλων, ο αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Τάσος Νεράντζης, ο δήμαρχος Πειραιά κ. Παναγιώτης Φασούλας, ο βουλευτής κ. Βασ. Μιχαηλιάκος, ο τ. πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου κ. Παναγ. Κουβάτσος και πολλοί εκπρόσωποι του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου της πόλης μας.

• ΜΕΤΑ τη σύντομη ομιλία του προέδρου της “Φιλολογικής Στέ-

γης” Γιάννη Χατζημανωλάκη, προβλήθηκε το ντοκιμαντέρ που γύρισε πρόσφατα ο Μανώλης Μαντάς με προσωπικές λήψεις και θέμα “Κατάδυση στον ωραίο βυθό της Σάμου”, απ’ όπου ήταν εμπνευσμένο και το μεγαλύτερο μέρος της θεματογραφίας της έκθεσης.

Μανώλης Μαντάς: “Βυθός”

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ “ΜΑΝΩΛΗ ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΚΗ”

ΔΕΚΑ χρόνια από την ίδρυσή του συμπλήρωσε εφέτος το “Πνευματικό Ίδρυμα Μανώλη Χριστουλάκη” και το γεγονός εορτάστηκε με πανηγυρική εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του Δημοτικού Κινηματογράφου “Αττικόν” (1.2.2009). Αναφερόμενος στις δραστηριότητες της δεκαετίας, ο ιδρυτής και πρόεδρος του Ιδρύματος κ. Μανώλης Χριστουλάκης τόνισε, μεταξύ άλλων, ότι το ίδρυμα βράβευσε μέχρι τώρα 250 αριστούχους μαθητές και μαθήτριες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, από τους οποίους 19 πρω-

τεύσαντες στις εισαγωγικές εξετάσεις στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στους βραβευθέντες αυτούς αριστούχους απονεμήθηκαν χρηματικά έπαθλα από 300 έως 1000 ευρώ στον καθένα.

• ΚΑΤΑ τη διάρκεια της πανηγυρικής εκδήλωσης βραβεύθηκαν επίσης 30 νέοι αριστούχοι μαθητές και μαθήτριες, από τους οποίους 8 από την Κίμωλο και 22 από τον Πειραιά. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μοναδική διακριθείσα στις εισαγωγικές εξετάσεις της Ιατρικής Αθηνών ήταν η Πειραιώτισσα δ. Βαρβάρα Χατζηπέτρου, απόφοιτος του Λυκείου της Ελληνογαλλικής Σχολής “Jeanne d’ Arc”.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΑΛΙΜΟ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ κατάλοιπα της τελικής νεολιθικής εποχής έχουν εντοπιστεί στην περιοχή του Αλίμου, στη θέση Κοντοπήγαδο και σε άλλες θέσεις που ενισχύουν - κατά τους αρχαιολόγους - την άποψη ότι η περιοχή είχε κατοικηθεί από την εποχή αυτή. Εξάλλου ένα σημαντικό τελευταίο εύρημα είναι εκτεταμένη εργαστηριακή εγκατάσταση των μυκηναϊκών και κλασικών χρόνων που αποκαλύφθηκε στον χώρο του σταθμού του Μετρό “Αλίμος”. Στο συγκρότημα αυτό, που η έκτασή του υπολογίζεται ότι ξεπερνούσε στα μυκηναϊκά χρόνια τα 3.000 μ., λάμβαναν χώρα τα πρώτα στάδια κατεργασίας του λιναριού, της κατ’ εξοχήν φυτικής ίνας κατά την αρχαιότητα. Θα γίνει επίσης η ιστορική και αρχαιολογική επισκόπηση της περιοχής από τον 8ο αι. π.Χ. έως και την ύστερη αρχαιότητα, εποχή κατά την οποία αναπτύχθηκαν στην περιοχή και διαμορφώθηκαν οι Δήμοι *Ευώνυμον* και *Αλιμούς*, σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη στα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ. Τα πιο σημαντικά αρχαία έχουν διατηρηθεί ορατά σε αρμονική συνύπαρξη με τα σύγχρονα κτίρια.